

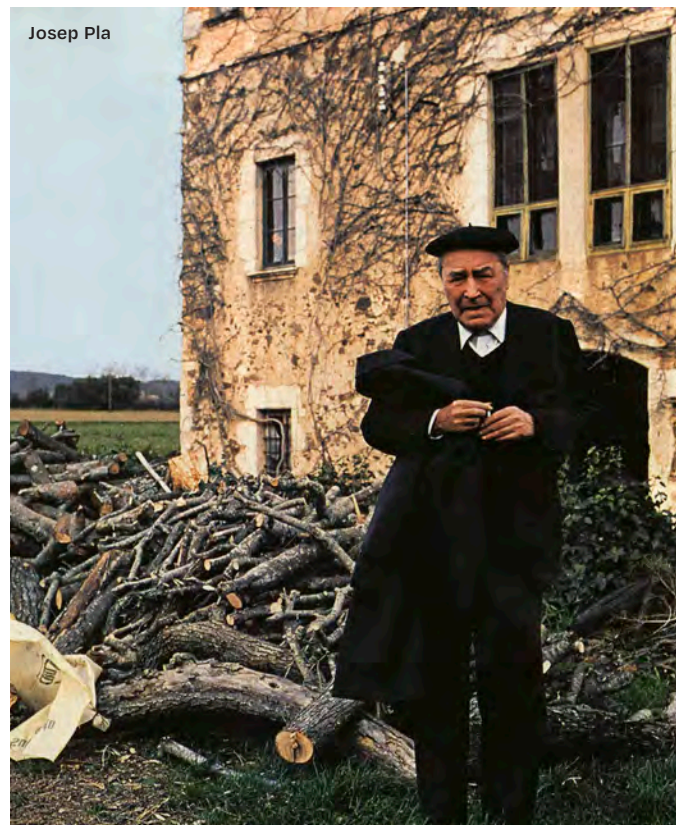
El mecenes egocèntric i el propagandista desagraït: Francesc Cambó i Josep Pla

Dues obres acabades d'editar revelen llums i ombres del polític més ric del seu moment, Francesc Cambó, i el periodista i escriptor Josep Pla: *Francesc Cambó: L'últim retrat* (Edicions 62) de Borja de Riquer i *Periodisme i llibertat: Cartes 1920-1950 entre Joan Estelrich i Josep Pla* (Destino), editat per Sílvia Coll-Vinent. Els capítols sobre la biografia que Pla va escriure sobre Cambó revelen detalls d'una relació intensa que va acabar amb la traïció de Pla i el despit de Cambó.

Text **Àlex Milian** @alexmilianbeser

“**J**o no tinc cap raó concreta per estar agraït al Sr. Cambó. Al contrari”. Era la frase lapidària que Josep Pla escrivia, el 1940, a Lluís Duran i Ventosa, que li retreia haver-se endut l'original d'un llibre que era encàrrec de Cambó per a publicar-lo en Destino, llavors editorial dels falangistes.

Però la veritat és que “Pla portava deu anys treballant gràcies a Francesc Cambó”. Així ho explicava l'historiador Borja de Riquer en la presentació de *Francesc Cambó: L'últim retrat* (Edicions 62, 2022), el resultat final d'una tasca de trenta anys de recerca sobre el polític i les marcadament diferències entre la història oficial (les Me-

mòries —1876-1936— o la biografia autoritzada de Jesús Pabón, *Cambó*) i allò que revela la correspondència privada de Cambó, i la de tots els contemporanis que van interaccionar amb ell. Entre aquestes cartes d'interès, De Riquer va llegir també les que es van creuar Josep Pla i un col·laborador estret de Cambó, Joan Estelrich, i que →

→ l'editorial Destino acaba d'editar a cura de Sílvia Coll-Vinent: *Periodisme i llibertat: Cartes 1920-1950*, una molt bona manera de conèixer Josep Pla.

Borja de Riquer destacava a la presentació de la seua biografia que la relació de Cambó i Pla va ser la del mecenes i el convers, perquè el polític li va fer importants encàrrecs a Pla, i Pla va respondre, sobretot al començament, amb la fe del convers, en el sentit que Pla va passar de criticar Cambó a ser més cambonià del compte.

La mostra més clara d'aquesta actitud de Pla es va desencadenar el 1928 amb la publicació del primer volum de la biografia de Cambó escrit per Pla.

“Tot va començar —escriu De Riquer—, a principi de l'any 1928, amb l'encàrrec, un xic enverinat” d'escriure la biografia. “Joan Estelrich, que fou l'emissari del mecenes volia així incorporar Pla a l'anomenada ‘operació Cambó’ que s'estava orquestrant els anys finals de la dictadura de Primo de Rivera”.

Cambó desitjava ser l'home de consens quan acabés la dictadura de Primo de Rivera i la biografia de Pla l'havia de retratar d'aquesta manera. Però fins i tot la gent de la Lliga començava a veure les coses d'una altra manera.

“L'estiu del 1928 —explica De Riquer— veurà la llum el primer volum de la biografia de Cambó escrita per Josep Pla (...) que provocà una polèmica considerable, atès que era una apologia descarada de l'actuació de Cambó i, de passada, una crítica molt dura al catalanisme d'esquerres i les activitats conspiradores de Francesc Macià”.

El periodista i escriptor empordanès lloava Cambó, però atacava sectors d'esquerres amb els quals havia tingut diferències: “Pla, que utilitzava la biografia de Cambó per passar comptes amb alguns dels seus crítics —escriu De Riquer—, defensava la tesi que el catalanisme era patrimoni exclusiu de la gent de la Lliga Regionalista i que Cambó era el polític hispànic més genial del segle XX. La polèmica provocada pel llibre de Pla serví per constatar dos fenòmens polítics importants. En primer lloc, que bona part dels intel·lectuals catalanistes, fins i tot molts dels que havien estat sota la influència de la Lliga, començaven a refusar que la caiguda de la dictadura hagués de comportar necessàriament la continuïtat de la monarquia; és a dir, s'estaven republicanitzant. I,

en segon lloc, que durant la dictadura l'hostilitat envers la Lliga i part dels catalanistes més hostils a la dictadura acusaven la Lliga i Cambó de voler monopolitzar el catalanisme i de subordinar l'autonomia catalana als seus plans espanyols”.

De Riquer recordava en roda de premsa que aquest primer volum de la biografia de Cambó va ser un dels impactes literaris d'aquell moment i se'n van publicar més de cent ressenyes o crítiques sobre l'obra de Pla.

El recull de cartes entre Estelrich i Pla editat ara per Destino té diverses perles per entendre com afecta això l'entorn de Cambó i el mateix Pla. Dos fragments de cartes creuades són especialment significatius. La carta de Joan Estelrich a Pla, del 6 d'agost del 1928, fa un bon resum de les reaccions: “El vostre llibre és, naturalment, l'actualitat de les darreres setmanes. En Rovireta [Rovira i Virgili] esperava amb una estaca a la mà la sortida del vostre llibre per a venjar-se dels disgustos de la primavera. No hi ha insinuació calumniosa (panegirista de lloguer, etc., etc.) que *La Nau* no hagi llançat i que no hagi recollit *L'Opinió*. Han cridat també com a petites feres *El Progreso* i *El Diluvio*; *La Publi* no ha dit res i *La Veu* us ha defensat. El llibre és llegit per tothom amb vivíssim interès; els nostres enemics han volgut fer veure que el que més els molestava era els atacs a Pi i Margall; en Rovireta ha arribat a anunciar una conferència de desagravi (*sic*). Altres pensem —jo mateix i en general els vostres amics— que l'únic defecte de l'obra, a part dels errors involuntaris, consisteix en els senyals d'haver estat fet massa de pressa. En Cambó es dol de no haver conegut els darrers capítols, que li haurien permès de rectificar alguns errors entre els quals n'hi ha que l'afecten personalment”.

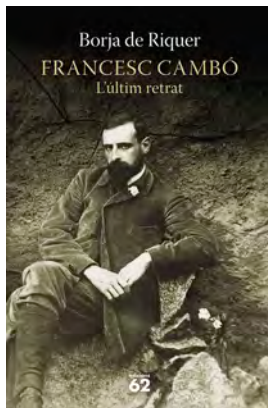
Borja de Riquer afirma que la relació de Cambó i Pla va ser la del mecenes i el convers

Fins i tot en Cambó està dolgut.

La resposta de Pla és del 13 d'agost i està datada a Estocolm: “El llibre ha fet l'efecte que suposàvem i això és l'essencial. Tot el problema consistia a repescar coses que semblaven completament oblidades. He escrit una carta a *La Veu* posant les coses a lloc davant la injuriosa insinuació d'en Rovira. Suposo que la publicaran. Si podeu fer alguna pressió en aquest sentit, no tingueu mandra. La meua opinió és que a tot arreu a on hi ha una mica de sensibilitat social, una afirmació aixís, sense provar-la immediatament, pot ensorrar l'home que la fa. El cas Rovira no té cura”.

Francesc Cambó

“El senyor Cambó llegí abans d'ésser donats a impremta els cinc primers capítols del llibre. Els altres dos, és veritat, no els hi vaig pas portar. Heu de pensar, però, que és molt difícil de reconstruir les coses amb la sola ajuda del senyor Cambó. Els seus records són molt vaporosos i deslligats. Les coses més insegures del llibre són probablement les que m'ha dit ell. Llegint amb ell els cinc primers capítols em vaig trobar que em feia rectificar coses que ell mateix m'havia dit tres dies abans. I és que no es pot treballar sense un *aide-mémoire*. Quan fem l'edició definitiva de l'obra en un sol volum, que serà immediatament d'haver sortit el segon volum, farem les correccions que siguin necessàries”.

Pla, corresponsal i home de la Lliga a Madrid

A pesar dels retrets entre Pla i Cambó, el periodista empordanès es va encarregar de completar la biografia per encàrrec del mateix Cambó i, posteriorment, el polític mecenes el va col·locar a Madrid com a corresponsal de *La Veu* i home de la Lliga Regionalista a la capital espanyola: Pla i Cambó es reuniren i “es posaren d'acord ben aviat: des de començament de l'any 1931, Josep Pla

seria el nou corresponsal de *La Veu de Catalunya* a Madrid, substituint el veterà Rafael de Marquina, i s'encarregaria, a més, d'establir relacions discretes amb diferents polítics espanyols per tal d'explicar-los les propostes de Cambó i de la Lliga Regionalista”.

De Riquer explica que “Pla s'ho devia prendre amb una certa calma, ja que el 24 de març de 1931, a punt de començar la campanya electoral, s'estava plàcidament a Formentor, a Mallorca, amb Adi Enberg, sense enviar els articles a què s'havia compromès”.

Estelrich va ser l'encarregat d'enviar-li un telegrama de part de Cambó: “Mecenes opina deueu enviar diàriament article polític La Veu o tornar immediatament a Barcelona”.

Finalment, Pla s'instal·là a Madrid i, un cop declarada la Segona República, es convertí, en paraules de De Riquer, “en una peça clau per establir lligams entre el vell partit catalanista i els nous dirigents republicans de Madrid”. I cita una carta de Josep Pla al seu germà Pere de maig de 1931: “Quan marxà, en Cambó, m'encarregà la missió de preparar les coses d'aquí de manera que ell i els seus amics puguin entrar a la República d'una manera suau. Això és el que he fet”.

Borja de Riquer també inclou un fragment molt revelador de la visió política de Pla en aquell moment, a favor del fundador del Partit Republicà Radical, Alejandro Lerro: “La política que faig en aquest moment és acostar en Cambó a Lerro. He tingut llarguíssimes converses amb Lerro, que és l'únic home d'aquest ministeri que té cara i ulls (...) L'ideal de Lerro és que en Cambó ja fos a hores d'ara en el ministeri. En Lerro serà el conservador de la República”.

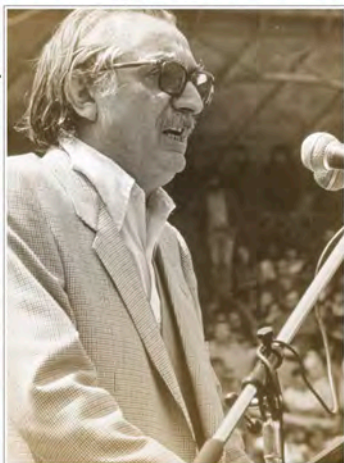
Pla va anar fent aquest doble paper de periodista i polític fins al cop d'estat de Franco el 1936. Però Cambó va continuar fent el paper de “mecenes” que li donava feina i sou: primer ell mateix “s'ofereí a Josep Bertran i Musitu per fer tasques d'espionatge dins del Servicio de Información del Nordeste (SIFNE) que ell havia muntat al sud de França”, recorda De Riquer. “Ben aviat, però, Cambó i Estelrich consideraren que Pla difícilment podria fer d'espia eficient i s'estimaren més que participés en les tasques de propaganda a favor dels militars rebels que estaven organitzant a París”. Pla va passar a l'Oficina de Propaganda “que dirigia Estelrich des de París i finançava Cambó” i des d'allà i des d'Itàlia, després, “va escriure cròniques i articles per a les emissions en català i castellà que feia Ràdio Veritat-Radio Verdad” a favor del bàndol nacional i en contra del republicà.

L'encàrrec següent de Cambó seria el que definitivament acabaria enemistant el mecenes i el

Joan Fuster

Escrits de combat

Pròleg de Josep-Lluís Carod-Rovira. Epíleg de Ferran Garcia-Oliver

edicions 34

ESCRITS DE COMBAT

de JOAN FUSTER

Pròleg de Josep-Lluís Carod-Rovira

Epíleg de Ferran Garcia-Oliver

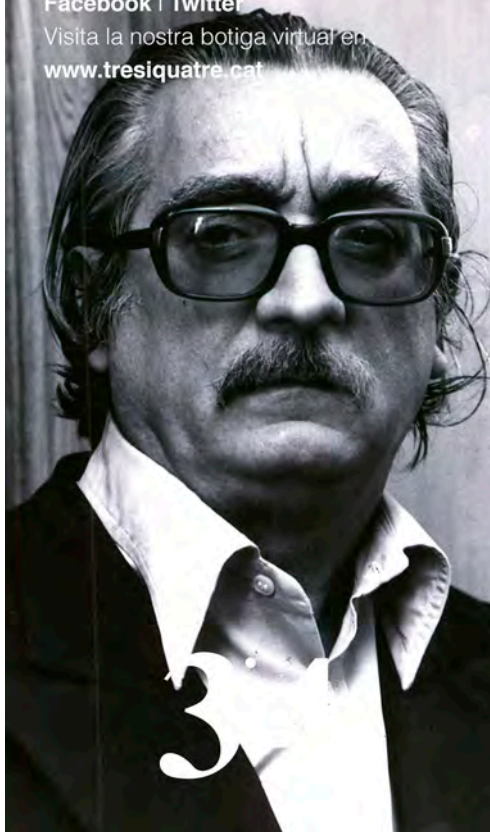
NOVETATS 3i4

Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a

Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual en

www.tresiquatre.cat

Joan Estelrich

Joan Estelrich – Josep Pla

Periodisme i llibertat

Cartes 1920-1950

Edició de Silvia Coll Vinent

→ periodista. Cambó li va encarregar un llibre que expliqués com la Segona República s'havia anat corrompent fins a límits intolerables (i justificar, per tant, el que va passar després).

A sou de Cambó “Durant més d’un any Pla es va dedicar a escriure els primers capítols del llibre que anava passant a màquina la seva dona, Adi Enberg, a les oficines que Cambó tenia a Roma”.

Però, quan la feina estava avançada, Pla es va emportar l’original de Roma, va tornar a Espanya i va vendre el llibre. “Un any i mig després, el maig de 1940 —escriu De Riquer—, Estelrich i Cambó es van endur una sorpresa desagradable en conèixer que l’editorial barcelonina Destino, de clares connotacions falangistes, havia publicat un llibre escrit per Pla que es titulava *Historia de la Segunda República Española*” (un llibre que Destino va reeditar el 2020 en una edició revisada).

Cambó es va indignar i va escriure en una carta: “La conducta d’En Pla i de la seva dona no és d’una gran puresa. En Pla venent ara un llibre que no li pertany a base d’un exemplar que la seva muller va sostreure clandestinament a la casa on treballava”.

Tota relació es va acabar aquí. A les memòries de Cambó, Josep Pla no s’esmenta ni un sol cop.

Quan Cambó va morir, Pla va escriure a la revista *Destino* tres articles sobre Cambó. “En aquests textos —segons De Riquer—, si bé hi reconeixia la gran alçada política de Cambó, el to que hi predominava era distant i fred, com si mai l’hagués conegut”.

Els “amics i correligionaris” de Cambó es molestaren i va ser quan Lluís Duran i Ventosa “li va recriminar per carta el seu to distant”, diu Riquer. La resposta de Pla ja la coneixem: “Jo no tinc cap raó concreta per estar agraït al Sr. Cambó. Al contrari” •